

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

Факультет хореографічного мистецтва
Кафедра фізичної культури і здоров'я

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Декан факультету
хореографічного мистецтва

Ірина МОСТОВА

**РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ
ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА**

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Галузь знань - 02 Культура і мистецтво, 03 Гуманітарні науки, 07 Управління та адміністрування, 05 Соціальні та поведінкові науки, 24 Сфера обслуговування.

Спеціальність – 028 Менеджмент соціокультурної діяльності, 034 Культурологія, 073 Менеджмент, 025 Музичне мистецтво, 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство, 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, 053 Психологія, 021 Аудіовізуальне мистецтво та виробництво, 024 Хореографія, 026 Сценічне мистецтво.

Освітньо-професійна програма – Менеджмент соціокультурних проектів, Культурні дослідження, Музеефікація історико-культурної спадщини, Інформаційно-документна та бібліотечна діяльність, Кризова психологія, Аудіовізуальне мистецтво та виробництво, Академічний спів, Естрадний спів, Оркестрові духові та ударні інструменти, Оркестрові струнні інструменти, Музичне мистецтво естради, Народні інструменти, Народний спів, Хорове диригування, Фортепіано, Сценічне мистецтво, Хореографія.

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень.

Харків - 2024 рік

Програму склали:

Доцент кафедри фізичної культури і здоров'я, кандидат технічних наук старший науковий співробітник Олександр КАЗАКОВ,

Завідувач кафедри ФКіЗ Наталія ЦИГАНОВСЬКА

Мова навчання – українська

Програму затверджено на засіданні кафедри фізичної культури і здоров'я

Протокол № 1 від 15 серпня 2024 р.

Завідувач кафедри ФКіЗ Наталія ЦИГАНОВСЬКА

Програму затверджено на засіданні радою факультету хореографічного мистецтва ХДАК

Протокол № 1 від 26 серпня 2024 р.

Голова ради факультету ХМ Ірина МОСТОВА

© Харківська державна академія культури, 2024 р.

© Казаков О.Є., 2024 р.

© Цигановська Н.В., 2024 р

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3		Обов'язкова	
Розділів – 2	Галузь знань - 02, 03, 06, 07, 05, 24.	Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання	Спеціальність – 028, 034, 061, 073, 025, 027, 029, 053, 242, 021, 024, 026.	5-й	5-й
Загальна кількість годин – 90		Семестр	
		1	1
Тижневих годин для денної форми навчання: 2 аудиторних – 30 самостійної роботи студента – 60	Ступінь - магістр	Лекції	
		10 год.	4 год.
		Практичні	
		20 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		60 год.	82 год.
		Вид контролю:	
		залік	залік

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

- для денної форми навчання – 40 % аудиторні, 60 % самостійні;
- для заочної форми навчання – 10 % аудиторні, 90 % самостійні.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення є формуванні у студентів системних компетенцій та знань, необхідних для вирішення питань цивільного захисту у відповідній виробничій сфері та повсякденній діяльності, здатності впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу та інноваційні проекти, що спрямовані на попередження та відвернення надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання, ліквідацію їх наслідків та оперативне надання долікарської допомоги потерпілим.

Завдання вивчення навчальної дисципліни передбачає засвоєння студентами новітніх теорій, методів і технологій з прогнозування надзвичайних ситуацій, побудови моделей їхнього розвитку, визначення рівня ризику та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на відвернення надзвичайних ситуацій, захисту персоналу, населення, матеріальних та культурних цінностей в умовах надзвичайних ситуацій, локалізації та ліквідації їхніх наслідків, оперативне надання долікарської допомоги потерпілим.

КОМПЕТЕНТНОСТІ

Назва освітньої програми	Шифр загальної компетентності	Зміст компетентності
Аудіовізуальне мистецтво та виробництво	ЗК12	Здатність запобігати виникненню надзвичайних ситуацій та виробничих ризиків, а в разі їх виникнення приймати адекватні рішення та виконувати дії, спрямовані на їх ліквідацію, надавати домедичну допомогу потерпілим при нещасних випадках, використовувати та застосовувати у своїй практичній діяльності технології, спрямовані на забезпечення здорових і безпечних умов існування людини в сучасному навколишньому середовищі.
Академічний спів, Естрадний спів, Народний спів, Музичне мистецтво естради, Народні інструменти, Оркестрові духові та ударні інструменти, Оркестрові струнні інструменти, Фортепіано	ЗК18	
Хорове диригування	ЗК19	
Хореографія	ЗК5	
Музеєфікація історико-культурної спадщини	ЗК7	
Менеджмент соціокультурних	ЗК8	

проектів		
Інформаційно-документна та бібліотечна діяльність	ЗК7	
Культурні дослідження	ЗК11	
Кризова психологія	ЗК1	Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
	ЗК7	Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.
	ЗК11	Здатність планувати й організувати цивільний захист в установах і організаціях, реалізувати заходи захисту населення і території від надзвичайних ситуацій, реагувати на надзвичайні ситуації та ліквідувати їх наслідки, надавати домедичну допомогу постраждалим при нещасних випадках.
Сценічне мистецтво	ЗК2	Здатність застосовувати фундаментальна знання у практичних ситуаціях.
	ЗК7	Здатність до адаптації та дій в нових ситуаціях.
	ЗК9	Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
	ЗК14	Здатність планувати й організувати цивільний захист в установах і організаціях, реалізувати заходи захисту населення і території від надзвичайних ситуацій, реагувати на надзвичайні ситуації та ліквідувати їх наслідки, надавати домедичну допомогу постраждалим при нещасних випадках.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

--

Назва освітньої програми	Шифр програмного результату навчання	Зміст програмного результату навчання
Аудіовізуальне мистецтво та виробництво	ПРН 13	Володіння знаннями, уміннями й навичками щодо забезпечення необхідного рівня безпеки у надзвичайних ситуаціях, охороні праці та виробничої санітарії.
Академічний спів, Естрадний спів, Народний спів, Музичне мистецтво естради, Народні інструменти, Оркестрові духові та ударні інструменти, Оркестрові струнні інструменти, Фортепіано	ПРН 11	Володіти знаннями, уміннями й навичками з планування та управління заходами цивільного захисту, надання домедичної допомоги постраждалим при нещасних випадках.
Хорове диригування	ПРН 13	
Хореографія	ПРН 23	
Сценічне мистецтво	ПРН 22	
Музеєфікація історико-культурної спадщини	ПРН 13	
Інформаційно-документна та бібліотечна діяльність	ПРН 16	
Менеджмент соціокультурних проектів	ПРН 13	
Кризова психологія	ПРН 12	
Культурні дослідження	ПРН 14	

Критерії оцінювання результатів навчання за 100 бальною рейтинговою шкалою.

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю: 60 балів.

Підсумковий контроль: залік (40 балів).

31-40 бал

Повністю розкрито зміст теоретичних питань. При відповіді використано термінологію предметної області в необхідній логічній послідовності. Також здобувач демонструє вільне володіння навчальним матеріалом різного ступеня складності, використовуючи при необхідності відомості з інших навчальних дисциплін і курсів. При відповіді на додаткові питання помітне вміння розвивати систему теоретичних знань на основі самостійної роботи.

21-31 балів

При викладі фундаментальних положень основного матеріалу курсу здобувач показує володіння програмним навчальним матеріалом, у тому числі різного ступеня складності, а також вільне оперування ним у знайомій ситуації. При відповіді допускається два-три недоліки або не більше однієї помилки. Здобувач упевнено відповідає на додаткові питання, що стосуються основних положень усього досліджуваного курсу відповідно до програми.

11-20 балів

При відповіді на питання теорії виявляється не завжди усвідомлене відтворення програмного навчального матеріалу. Положення, що приводяться у відповіді, даються фрагментарно, схематично, без логічного взаємозв'язку. При відповіді на додаткові питання, що стосуються найважливіших і основних понять і фактів навчальної програми, є утруднення у використанні термінології предметної області. При відповіді здобувач не завжди може підтвердити теоретичні викладення відповідними прикладами.

0-10 балів

Відповідь здобувача демонструє лише деяке уявлення про матеріал навчального курсу. Знання практично відсутні як у теоретичній області навчальної дисципліни, так і в практичному володінні методикою аналізу.

Усього: 100 балів.

2. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Державна політика України у сфері цивільного захисту.

Тема 2. Основи електробезпеки та пожежної безпеки.

Тема 3. Захист населення і територій від НС. Запобігання НС, реагування на них та ліквідація їх наслідків.

Тема 4. Організація цивільного захисту в установах та організаціях.

Тема 5. Долікарська допомога потерпілим при нещасних випадках.

3. Структура навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна складається з 5 тем змістовно пов'язаних між собою.

Назви розділів і тем	Кількість годин							
	Усього	Денна форма			Усього	Заочна форма		
		У тому числі				У тому числі		
		л	практ.	с.р.		л	практ.	с.р.
Тема 1. Державна політика України у сфері цивільного захисту.	14	2	2	10	14			14
Тема 2. Основи електробезпеки та пожежної безпеки.	21	2	4	15	21			21
Тема 3. Захист населення і територій від НС. Запобігання НС, реагування на них та ліквідація їх наслідків.	23	2	6	15	23	2	2	19
Тема 4. Організація цивільного захисту в установах та організаціях.	16	2	4	10	16			16
Тема 5. Долікарська допомога потерпілим при нещасних випадках.	16	2	4	10	16	2	2	12
Усього годин	90	10	20	60	90	4	4	82

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Державна політика України у сфері цивільного захисту.	2
2.	Тема 2. Основи електробезпеки та пожежної безпеки.	4
3.	Тема 3. Захист населення і територій від НС. Запобігання НС, реагування на них та ліквідація їх наслідків.	6
4.	Тема 4. Організація цивільного захисту в установах та організаціях.	4
5.	Тема 5. Долікарська допомога потерпілим при нещасних випадках.	4
	Усього	20

Практичне заняття 1: Державна політика України у сфері цивільного захисту.

Мета вивчення: Засвоїти правові основи цивільного захисту України.

Навчальні питання:

1. Суб'єкти забезпечення цивільного захисту. Основні завдання цивільного захисту. Основні принципи здійснення цивільного захисту.
2. Повноваження Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту
3. Завдання і обов'язки суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту.
4. Права та обов'язки громадян у сфері цивільного захисту.
5. Організація навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.

Література: [1, 2, 5, 6, 15, 16, 27].

Обладнання: конспект лекцій, плакати, навчальна література.

Практичне заняття 2: Основи пожежної безпеки. Електробезпека.

Мета вивчення: Засвоїти основні засоби і заходи забезпечення пожежної безпеки виробничого об'єкту. Пожежна сигналізація. Засоби пожежогасіння.

Дії персоналу при виникненні пожежі.

Дію електричного струму на організм людини. Чинники, що впливають на наслідки ураження електричним струмом.

Навчальні питання:

1. Пожежна безпека виробничих будівель, приміщень і технологічних процесів.
2. Гасіння пожеж.
3. Види електричних травм.
4. Фактори, що впливають на ступінь ураження електричним струмом.
5. Класифікація електроустановок і приміщень за небезпекою ураження людини електричним струмом.
6. Методи захисту від ураження електричним струмом.
7. Статична електрика та захист від нього.

Література: [1, 2, 5, 6, 15, 16, 21].

Обладнання: конспект лекцій, плакати, навчальна література.

Практичне заняття 3: Основні заходи і засоби захисту населення і територій у надзвичайних ситуаціях.

Мета вивчення: Ознайомитись з принципом дії та порядком застосування приладів радіаційної та хімічної розвідки.

Навчальні питання:

1. Основні заходи захисту населення у надзвичайних ситуаціях.
2. Засоби колективного захисту.
3. Засоби індивідуального захисту.
4. Захисту територій від наслідків надзвичайних ситуаціях.

Література: [2, 5, 7, 15, 17, 20].

Обладнання: конспект лекцій, плакати, навчальна література.

Практичне заняття 4: Планування дій органів управління та сил (формувань) цивільного захисту об'єкта.

Мета вивчення: Розглянути порядок розробки основних плануючих документів з питань цивільного захисту, що розробляються на суб'єктах господарювання.

Навчальні питання:

1. Органи управління, сили і засоби цивільного захисту суб'єктів господарювання.
2. Планування заходів цивільного захисту суб'єктів господарювання.
3. Організація цивільного захисту на об'єктах господарської діяльності.
4. Заходи державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання з питань ЦЗ.
5. Порядок координації органів управління та робіт з ліквідації наслідків НС.
6. Порядок проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Література: [2, 4, 7, 15, 17, 20].

Обладнання: конспект лекцій, плакати, навчальна література.

Практичне заняття 5: Надання долікарської допомоги потерпілим від нещасних випадків.

Мета вивчення: Засвоїти основні способи надання долікарської допомоги потерпілим при нещасних випадках.

Навчальні питання:

1. Загальні принципи надання долікарської допомоги.
2. Види кровотечі і способи його припинення.
3. Надання допомоги при опіках.
4. Надання допомоги при відмороженнях.
5. Перша допомога при ураженні електричним струмом.

Література: [1, 2, 5, 6, 15, 16, 21].

Обладнання: конспект лекцій, плакати, навчальна література.

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Повноваження органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, завдання та обов'язки суб'єктів господарювання у сфері ЦЗ. Права та обов'язки громадян України у сфері ЦЗ. Режими функціонування єдиної державної системи ЦЗ. Органи управління та сили ЦЗ.	10	14
2.	Поняття електробезпеки. Дія електричного струму на організм людини. Види електричних травм. Фактори, що впливають на ступінь ураження електричним струмом. Причини електротравм та умови їх	15	21

	виникнення. Класифікація електроустановок і приміщень за небезпекою ураження людини електричним струмом. Методи захисту від ураження електричним струмом. Статична електрика та захист від нього. Показники пожежо та вибухонебезпечних речовин і матеріалів. Категорії приміщень і будівель з вибухопожежної та пожежної небезпеки. Класифікація вибухо - та пожежонебезпечних приміщень (зон). Пожежна безпека виробничих будівель, приміщень і технологічних процесів. Гасіння пожеж.		
3.	Об'єктові системи оповіщення. Інформування у сфері цивільного захисту. Укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту. Характеристика захисних споруд. Індивідуальні засоби захисту органів дихання та шкіри. Медичні засоби індивідуального захисту. Радіаційний і хімічний захист населення і територій. Медичний захист населення. Біологічний захист населення, тварин і рослин. Психологічний захист населення.	15	19
4.	Організація робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Порядок розробки та структура Плану реагування на надзвичайні ситуації установи і організації.	10	16
5.	Види травм. Загальні принципи надання долікарської допомоги. Надання долікарської допомоги потерпілим при артеріальній, венозній та капілярній кровотечі. Надання долікарської допомоги при переломах кісток кінцівок. Надання долікарської допомоги при термічних та хімічних опіках. Надання долікарської допомоги при відмороженні. Надання долікарської допомоги при ураженні електричним струмом.	10	12
	Разом	60	82

6. Форми та види навчальних занять; методи, засоби, технології навчання.

Форми поточного та підсумкового контролю

Форми: навчальні заняття, самостійна робота, контрольні заходи

Види: лекційні та пактичні заняття.

Методи: Проблемний виклад, пояснювально-ілюстративний (візуальний супровід – демонстрація ілюстрацій, відео та аудіофрагментів), частково-пошуковий (пошук та аналіз джерел, фахової літератури, відео та аудіоматеріалів з відповідної теми тощо); проектно-орієнтований – підготовка повідомлення/доповіді (презентації) з відповідними посиланнями на використані джерела та літературу, Інтернет-ресурси

Для самостійної роботи використовується також дослідницький метод: підготовка доповіді з презентацією; створення опитувальників, есе та ін. до відповідних тем; пошук візуального матеріалу в Інтернеті за тематикою навчальної дисципліни.

У процесі підготовки фахівців застосовується також комбінування традиційних інформативних і нових соціально-психологічних методів – дискусійних методів, ігрових методів (рольові ігри), методи активного навчання (аналіз конкретних ситуацій, розв'язання проблемних задач, інтерактивні методи, технологія «мозкового штурму» тощо.

Засоби: Слово викладача, підручники та посібники, аудіовізуальні засоби, інтерактивні дошки, мультимедійні проектори, інтерактивні презентації, метафоричні асоціативні карти, пісочниця для пісочної терапії з колекцією мініатюр.

Технології: інформаційні технології, технології дистанційного навчання, технології ситуаційного навчання, технології дослідницького (евристичного) навчання, імітаційно-моделюючі технології навчання, ігрові технології, технології самоосвіти.

Форми поточного контролю: виконання завдань до лекційного матеріалу; виконання практичного завдання; підготовка та презентація майстер-класу; участь у діловій (моделюючій / психологічній грі); виконання вправи; усне опитування; письмове опитування; есе-рефлексія; підготовка та виступ з рефератом; - підготовка та виступ з презентацією; участь у колективному проєкті; виконання індивідуального проєкту, зарахування результатів неформальної освіти.

Форма підсумкового контролю: залік.

7. Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

					Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	40	100
7	12	17	7	17		

Розподіл балів за методами поточного контролю:

- виконання практичного завдання – 1-3;
- підготовка та презентація майстер-класу – 1-4;
- участь у діловій (моделюючій / психологічній грі) – 1-2;
- виконання вправи – 1-2;
- усне опитування – 1-3;
- письмове опитування – 1-3;
- підготовка та виступ з рефератом – 1-3;
- підготовка та виступ з презентацією – 1-3;
- зарахування результатів неформальної освіти – за рішенням кафедри на основі заяви здобувача та наданих даних (до 10% загальної кількості балів, відведених на поточний контроль).

У якості теми реферату чи презентації рекомендовано самостійно обирати проблему, яка відповідає змісту тематичного плану, але не входить до переліку питань, які розглядаються на лекції.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю	не зараховано з

		повторного складання	можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Методичне забезпечення

Робоча програма та силабус дисципліни, конспект лекцій, наочні схема-конспекти (презентації).

9. Рекомендована література

Обов'язкова

1. Конституція України. Основний закон. – Київ., 1996.
2. Кодекс цивільного захисту України (зі змінами). Затв. Президентом України 02.10.2012 // "Голос України" від 20.11.2012. – № 220.
3. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. - Київ., 1998.
4. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 27.
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України // Урядовий кур'єр, 14.06.2000. – №107.
6. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000р. №1908.
7. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18.01.2001 р. № 2245-III.
8. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України // Урядовий кур'єр, 14.06.2000. - № 107.
9. Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій: Постанова КМ України від 16.02.98 р. № 174 (Із зм. і доп., внесеними постановами КМ України від 24.09.99 № 1763, від 21.10.99 № 43).
10. Про затвердження Положення про організацію оповіщення і зв'язку у надзвичайних ситуаціях : Постанова КМ України від 15.02.99 № 192.
11. Казаков О.Є. Опорний конспект лекцій нормативної навчальної дисципліни "Цивільний захист та домедична допомога", м. Харків, ХДАК, 2024. – 55 с.
12. Стеблюк, М. І. Цивільна оборона та цивільний захист : підручник / Стеблюк М.І. — К., 2013. — 487 с., тв. пал.
13. Міценко І.М. Цивільна оборона: Навч. посіб. / Міценко І.М., Мезенцева О.М., Пістун І.П. ; за заг. ред. І.М. Міценко. - Чернівці: Книги - XXI, 2004. - 404 с.
14. Желібо Є. П. Безпека життєдіяльності [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. закл. / Є. П. Желібо, Н. М. Заверуха, В. В. Зацарний; За ред. Є. П. Желібо. — 4-те вид. — Київ : Каравела, 2005. — 341 с. - (Вища освіта в Україні).
15. Основи цивільного захисту: навч. посіб. / В.О. Васійчук [та ін.] ; – Л.: Вид. НУ "ЛП", 2010. – 384 с.
16. Русаловський А.В. Цивільний захист: [Навч. посібник] / Русаловський А.В., Вендичанський В.Н., – Київ.: АМУ, 2008. – 250 с.
17. Екстрена медична допомога : підручник / [М. І. Швед, А. А. Гудима, С. М. Геряк та ін.] ; за ред. М. І. Шведа. – Тернопіль : ТДМУ, 2015. – 420 с. (ел. ресурс).
18. Перша долікарська допомога: підручник/під ред. В.П. Андрущенко. Ю.Ф. Кушта, Д.В. Андрущенко – Львів: ЛНМУ. - 2011. – 351 с. ел. ресурс).
19. Екстрена медична допомога (гострі серцеві стани) / Г.Г. Рошчін, О.М. Пархоменко, В.О.

- Крилюк та ін.: за ред. Г.Г. Рощина. – К.: ТОВ “НВП “Інтерсервіс”, 2011. - 159 с. (ел. ресурс).
20. Дужий І.Д. Перша допомога при невідкладних станах : навчальний посібник / І.Д. Дужий, О.В. Кравець ; Сумський державний університет. – Суми : Сумський державний університет, 2014. – 212 с. : іл., табл. (ел. ресурс).
  21. Екстрена медична допомога: догоспітальний етап, алгоритми маніпуляції (базовий рівень). / Г.Г. Рошін, А.А. Гудима, В.Ю. Кузьмін та ін. - К., 2012. - 84 с. (ел. ресурс).
  22. Медицина невідкладних станів: швидка і невідкладна медична допомога / І.С. Зозуля, А.В. Вершигора, В.І. Боброва та ін.; за ред. І. С. Зозулі. - К.: ВСВ “Медицина”, 2012. - 728 с. (ел. ресурс).
  23. Тарасюк В.С., Матвійчук М.В. Паламар М.В., Поляруш В.В., Корольова Н.Д., Подолян В.М. Малик С.Л., Кривецька Н.В. Перша медична (екстрена) допомога з елементами тактичної медицини на до госпітальному етапі в умовах надзвичайних ситуацій. – К.: Медицина, 2015. (ел. ресурс).
  24. Алгоритми надання невідкладної допомоги при критичних станах / За ред. І. І. Тітова. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 344 с. (ел. ресурс).

Допоміжна

1. Депутат О.П., Коваленко І.В., Мужик І.С., Цивільна оборона. Навчальний посібник / За ред. Кашина П.І. - Львів, "П.П. Васильович К.І.", 2005. – 338 с. (ел. ресурс).
2. Збірник нормативно-правових актів з питань надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Вип. 3. Під заг.ред. В.В.Дурдинця. – К.: Агенство “Чорнобиль-інтерінформ”, 2001. – 532 с. (ел. ресурс).
3. Методичні вказівки з курсу "Цивільна оборона" для студентів магістратури денної форми навчання / Укл.: О.І. Бабенко, Р.І. Черевко. – К.: КДЕУ, 1997. - 136 с. (ел. ресурс).
4. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). - Київ: Відділ поліграфії Українського центру держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. - 125с. (ел. ресурс).
5. Основи соціоекології: Навч. посіб. / Г.О. Бачинський, Н.В. Бернада, В.Д. Бондаренко та ін.; За ред. Г. О. Бачинського. - К.: Вища пік., 1995. - 238 с. (ел. ресурс).

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Харківської державної академії культури –Режим доступу: <http://lib-hdak.in.ua/>.
2. Репозиторій ХДАК. – Режим доступу: <http://195.20.96.242:5028/khkdxmlui/>.
3. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка : сайт. – Режим доступу: <https://korolenko.kharkov.com>
4. Вікіпедія : вільна енциклопедія [Електронний ресурс] // <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
5. Міністерство культури та інформаційної політики України -<https://mkip.gov.ua/>
6. Офіційне інтернет-представництво Президента України - <http://www.president.gov.ua/>.
7. Верховна Рада України <http://www.rada.gov.ua> .
8. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
9. Міністерство освіти і науки України - <http://www.mon.gov.ua>, www.osvita.com.
10. Міністерство екології та природних ресурсів України - <http://www.menr.gov.ua/>.
11. Державна служба України з надзвичайних ситуацій - <http://www.mns.gov.ua/>.
12. Рада національної безпеки і оборони України - <http://www.rainbow.gov.ua/>.
13. Постійне представництво України при ООН - <http://www.uamission.org/>.
14. Офіційний сайт Американського вулканологічного товариства - <http://vulcan.wr.usgs.gov/> (англійською мовою).
16. Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України - <http://www.social.org.ua>